

Scientific Conference on Multidisciplinary Studies

Hosted online from Bursa, Turkey

Website: econfseries.com

11th November, 2025

YENİ KELİMELER VE MODERN KELİME DAHİLİNİN OLUŞUMU

Nimatova Nafosat Tuychi qizi,

Sharof Rashidov Semerkant Devlet Üniversitesi

Urgut Şubesi Pedagoji ve Dil Öğretimi Fakültesi Özbek Dili ve Edebiyatı

Bölümü 2. sınıf öğrencisi,

Tel: +998937277514

E-mail: nafosatnematova06 @gmail.com

Açıklama:

Bu makale, Özbek diline giren yeni kelimelerin kullanımını ve özelliklerini incelemektedir. Dilimize giren ve günlük konuşmada aktif olarak kullanılan yeni sözcükleri, bunların sınıflandırılması ve Özbek karşılıklarıyla değiştirilmesi konularını ayrıntılı olarak incelemektedir. Makale, günlük konuşmada ve günlük sosyal yaşamda da dahil olmak üzere her dilde giderek daha fazla kullanılan yeni sözcükler, kullanımları, yeni sözcüklerin türleri ve farklılıkları, ödünç alınmış ve yabancı sözcükler arasındaki farklar hakkında bilgi sunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: yeni sözcükler, modern sözcük, pazarlama, reyting, ihale, selfie, viner, içerik, abone desteği, kredi, mobil uygulama.

НЕОЛОГИЗМЫ И ФОРМИРОВАНИЕ СОВРЕМЕННОГО ЛЕКСИКАНА

Абстракт:

В данной статье рассматривается употребление новых слов, входящих в узбекский язык, и их особенности. В статье подробно рассматриваются неологизмы, вошедшие в наш язык и активно используемые в разговорной речи, а также вопросы их классификации и замены узбекскими эквивалентами. В статье представлена информация о неологизмах, которые всё чаще используются в каждом языке, в том числе в разговорной речи, в повседневной общественной жизни людей, и их употреблении, видах и

Scientific Conference on Multidisciplinary Studies

Hosted online from Bursa, Turkey

Website: econfseries.com

11th November, 2025

различиях неологизмов, различиях между заимствованными и чужими словами.

Ключевые слова: неологизмы, современное слово, маркетинг, рейтинг, тендер, селфи, вайнер, контент, субсидия для подписчиков, кредит, мобильное приложение.

NEOLOGISMS AND THE FORMATION OF MODERN VOCABULARY

Annotation:

This article examines the use of new words entering the Uzbek language and their characteristics. It examines in detail neologisms that have entered our language and are actively used in colloquial speech, as well as issues of their classification and replacement with Uzbek equivalents. The article presents information on neologisms that are increasingly used in every language, including in colloquial speech and in everyday social life, and their usage, types and differences in neologisms, and the differences between borrowed and foreign words.

Keywords: neologisms, modern word, marketing, rating, tender, selfie, viner, content, subscriber subsidy, credit, mobile app.

NEOLOGIZMLAR VA ZAMONAVIY LEKSIKANING SHAKLLANISHI

Annotatsiya.

Ushbu maqolada hozirgi kunda o'zbek tiliga kirib kelayotgan yangi so'zlarning ishlatilishi va ularning xususiyatlari yoritilgan. Mazkur maqolada bugungi kunda tilimizga kirib kelgan va so'zlashuvda faol ishlatilayotgan neologizmlar va ularning tasnifiga qaratilgan mulohazalar, ularning o'zbekcha muqobiliga almashtirish masalalari atroflicha o'rganilgan. Bu maqola har bir tilda, jumladan, so'zlashuvda, insonlarning doimiy ijtimoiy hayotida ko'pdan ko'p foydalanilayotgan neologizmlar va ulardan foydalanish, neologizmlarning turlari va farqlari, o'zlashgan va o'zlashtirma so'zlarning farqlari haqida ma'lumot beradi.

Scientific Conference on Multidisciplinary Studies

Hosted online from Bursa, Turkey

Website: econfseries.com

11th November, 2025

Kalit so‘zlar: Neologizmlar, zamonaviy so‘z, marketing, reyting, tender, selfi, vayner, kontent, follower subsidiya, kredit, mobil ilova

Günümüzde her alanda mevcut olan ve herhangi bir zorlukla karşılaşmadan dolaşıma girmiş olan yeni sözcüklere dilbilimsel açıdan bakacak olursak, bu sözcüklerin dilimize teknoloji aracılığıyla girdiğini ve bu sözcükleri sorunsuz bir şekilde telaffuz ettiğimizi düşünürsek, taşıdıkları anlam da aynı şekilde anlaşılabilir. Fakat şu soru akla geliyor. Günümüzde dolaşımda olan yeni sözcüklerin yerine dilimizde var olan alternatiflerini koymak ve daha sonra dilimize girecek olan bu yeni sözcüklerin yerine de dolaşım sürecine sokmadan daha önce dilimizde olan alternatiflerini koymak[1]. Dolayısıyla, şu anda dilbilimdeki en büyük sorunlardan biri yeni sözcüklerdir. Yapmamız gereken iki şey var: Günümüzde dolaşımda olan yeni sözcüklerin yerine Özbek dilindeki alternatiflerini koymak ve dolaşımda olan bu alternatifin olumlu bir şekilde kabul görmesini sağlamak. İkinci olarak, teknoloji çağında dilimizin saflığını korumak için, daha sonra dolaşıma girecek yeni sözcüklere karşı bir Özbek alternatifi yaratmak ve bu çalışmayı yürüten dilimizi geliştiren tüm kuruluşlara eşit sorumluluk yüklemek gerekmektedir. Her şeyden önce, halkımızın kimliğinin korunması doğrudan ve dolaylı olarak dilimiz ile bağlantılıdır. Dil, toplumsal gelişme, bilimsel başarılar, teknolojik yenilikler ve kültürel süreçlerin etkisi altında sürekli zenginleşen ve güncellenen toplumsal bir olgudur. Yeni sözcükler, yani yeni ortaya çıkan kelimeler ve ifadeler, sözcüksel içeriğin yenilenmesinde önemli bir rol oynar. Bunlar yalnızca dilin dinamik gelişimini göstermekle kalmaz, aynı zamanda toplumda meydana gelen yeniliklerin dile doğrudan yansıma mekanizmasını da ortaya koyar. Yeni sözcük kavramı ve bilimsel yorumlar "Yeni sözcük" terimi, Yunanca "neos" ("yeni") ve "logos" ("kelime") sözcüklerinden gelir. Dilbilimde, belirli bir zamanda yeni olarak algılanan yeni ortaya çıkan bir kelime veya anlam olarak yorumlanır. Yaygın kullanım sürecinde yeni sözcükler, ulusal dilin aktif katmanına yavaş yavaş girer. Etimolojik olarak yeni sözcük terimi Yunancadan türetilmiştir. Oluşturan unsurlar olan neo "yeni" anlamına gelir ve logos "kelime"ye dönüşür. Dolayısıyla bu kelime "yeni sözcük" veya "bir dilde yenilikçi veya yeni bir nesneyi, durumu veya eylemi tanımlayan bir kelime" olarak

Scientific Conference on Multidisciplinary Studies

Hosted online from Bursa, Turkey

Website: econfseries.com

11th November, 2025

çevrilir[2]. Günümüzde dünyanın her yerinde meydana gelen bilgilere saniyeler içinde erişebiliyoruz. Ancak bu bilgiler aracılığıyla dilimize giren yeni sözcükler, dilin biçiminde bir değişikliğe yol açmaktadır. Bunları yalnızca bankacılık sektörü kapsamında ele alırsak, oldukça önemli sözcükler görebiliriz. Bunların neredeyse tamamı İngilizce veya diğer dillerden ödünç alınmış kelimelerdir. Yeni sözcük türleri vardır: 1) Biçim yeni sözcükleri. Bu yeni sözcük türü, dilde halihazırda var olan veya var olan sözcüklerin morfolojik değişiminden kaynaklanır. Örneğin: foto muhabirliği, sosyal Hristiyan, liberal demokrat veya papamobil. 2) Anlamsal yeni sözcükler. Bu durumda, dilin bir parçası olmasına rağmen, diğer alanların unsurlarını veya yönlerini belirtmek için kullanılır. Aynı dilden anlam veya anlam bakımından ödünç alınmış kelimeleri ifade eder. Örnek: arama motoru, viral, parke veya virüs. 3) İşlevsel yeni sözcükler. Bu yeni sözcük sınıflandırması, belirli bir nesneyi veya durumu belirtmenin başka bir yolu olmadığı için dile kelime ekleme ihtiyacıyla ilişkilidir. Yabancı kelimeler bu sınıflandırmaya girer. Genel olarak, bu tür terimler iletişimin daha dinamik olmasını sağlar. Örnek: kilo, zürafa, tırtıl veya yangın söndürme. 4) Sosyal yeni sözcükler. Bu kelimeler, toplumla, insanın ahlaki ve kültürel eylemleriyle ilgili bir yönü tanımlayan veya tanımlayan tüm kelimelerle ilişkilidir. Örnek: komite, grev, toplantı veya toplu pazarlık. 5) Teknolojik yeni sözcükler. Bu tür yeni sözcüklerin bazıları teknoloji ve bilim alanlarında meydana gelen dönüşümlerle ilişkilidir. Neredeyse her zaman başka dillerden gelirler, örneğin İspanyolca'dan İngilizce'ye. Bu sınıflandırma günümüzde en yaygın olanlardan biridir ve en sık kullanılanlardan biridir. Örnek: tarayıcı, sunucu, selfie veya siberuzay. 6) Üslup yeni sözcükler. Üslup yeni sözcükler, bir ifadeye veya terime normalde kullanılanlardan daha hassas ve olumlu bir ton vermek için kullanılan kelimelerdir. Aksi takdirde, nesnelerin algısını değiştirmeyi amaçlayan kelimelerdir. Örnek: ölen, karanlık, kör veya konser[3].

Sözcüksel yeni sözcükler, dilde yeni ortaya çıkan ve yeniliklerini kaybetmemiş kelimelerdir: internet, pazarlama, lisans vb. Herhangi bir yeni sözcük, başlangıçta belirli bir kişinin konuşmasında ortaya çıkar ve bu durumda bireysel bir yeni sözcük olarak kabul edilir. Örneğin; "Kardeşin kayboldu, değil mi?" dedi Kesakpolvan, sigarasını dudaklarına götürerek. Humkalla cebinden hemen bir çakmak çıkarıp yaktı..." (T.M.) Bu cümlede "çakmak" kelimesi, eserin yazarı

Scientific Conference on Multidisciplinary Studies

Hosted online from Bursa, Turkey

Website: econfseries.com

11th November, 2025

(Tohir Malik) tarafından türetilen ve onu ilk kez bireysel bir konuşma yeni sözcüğü olarak kullanan Rusça “zazhigalka” kelimesinin bir kopyası olarak kullanılmıştır. Dolayısıyla, bu kelime konuşmadan dile geçmediği için henüz genel bir dil yeni sözcüğü seviyesine ulaşmamıştır. Bazen uzun zaman önce yaratılan bireysel konuşma yeni sözcükleri de genel bir konuşma yeni sözcüğü haline gelemez. Bu durum, ünlü yazar Abdulhamid Chulpon'un zamanında türettiği “azitqi” kelimesinde açıkça görülebilir: “...Ağzından annesinin sütünü alamamış her aptal lise öğrencisi bir “azitqi” sayılırdı.”]2s. Abdulhamid Chulpon, bu cümlede “azitqi” kelimesini, “yachitqi” ve “chitqi” türü yasalmalı ve "Baştan çıkarıcı" (Rusça "soblaznitel") anlamında kullanılmıştır. Bu konuşma parçasında "azitqi" kelimesinin yeni bir dilsel ve sanatsal keşif olarak özel bir estetik değer kazandığına şüphe yoktur, ancak bu metnin ötesine, evrensel dile geçmemiş, yani evrensel bir dil neolojizmi haline gelmemiştir. Bu durum, Oybek'in "Işığın Peşinde" öyküsündeki şu cümlede de gözlemlenmektedir: "... kavşakta, bir yükseklikte, kırmızı sarıklı ve kısa pantolonlu, siyah saçlı bir düzenleyici-yolcu, ellerini melodik bir şekilde sallayarak trafiği kontrol etmektedir" (s. 22) (bireysel neolojizm - yol adamı, düzenleyici - yol adamı). Genel dil neolojizmi dilsel bir olgu, bireysel neolojizm ise üslupsal bir olgu olarak kabul edilir. Sözlükbilim esas olarak genel dil neolojizmini inceler. Genel dil neolojizmi aynı zamanda göreceli bir olgudur: Dil gelişiminin belirli bir aşamasında neolojizm olan bir sözcük, daha sonra neolojizm "rengini" kaybedebilir ve bir Modern sözcük birimi. [5]. Örneğin, telefon, televizyon, trolleybüs, radyo kelimeleri başlangıçta yeni sözcüklerdi, ancak artık hiçbirisi yeni olma özelliğini korumuyor; bu da bu kelimelerin yeni sözcük olma durumundan çıkıp kullanımı alışılmış sözcükbirimlere dönüştüğü anlamına geliyor. Bu durum bazen kısa bir sürede bile ortaya çıkabiliyor: Son 5-10 yılda, test, lyceum, ball, grant, contract gibi yeni sözcüklerde ve hokim, entrepreneur ve businessperson kelimelerinin yeni anlamlarında, "yeniliğini kaybetme" ve "alışılmış bir kelime veya anlam haline gelme" hızı o kadar arttı ki, sonuç olarak çoğunluk bunları zorlanmadan anlıyor ve kullanıyor. Dolayısıyla, bu kelimeler yeni sözcük olma durumundan modern tabakalaşma durumuna geçmiş veya geçiş sürecinden geçiyor.

Scientific Conference on Multidisciplinary Studies

Hosted online from Bursa, Turkey

Website: econfseries.com

11th November, 2025

Bir kelimenin yeni sözcük işareti, sözbirimin tamamı veya bir kısmıyla (örneğin, anlamlarından biriyle) ilişkilidir. Buna göre, sözcüksel yeni sözcükler şu iki türe ayrılır: Yeni sözcük-leksema. Bu durumda, sözcükbirim bir bütün olarak yeni sözcüktür: dividend, internet, fax, interfax gibi. Yeni sözcük-semema. Bu durumda, sözcükbirimin kendisi değil, anlamlarından biri yeni sözcük olarak kabul edilir. Bu, modern dilde ortaya çıkan "mavi" kelimesinin anlamıyla örneklenebilir.

Yeni sözcük türlerinin ortaya çıkışı aşağıdaki faktörlere bağlıdır:

1. Toplumda yeni bir gerçeklik ortaya çıkar ve bu gerçekliği adlandırma ihtiyacı, dilde yeni bir kelime veya terimin ortaya çıkmasını gerektirir. Bu durumda:
a) Gerçekliğin adı başka bir dilden alınmıştır: bilgisayar, izleme, slayt gibi; b) Gerçekliğin adı Özbek dilinde oluşturulmuştur: M D H (Bağımsız Devletler Topluluğu) gibi.
2. Toplumda veya doğada var olan gerçekliğin adının eş anlamlısı olarak yeni bir kelime oluşturulmuştur: eskirtma (bir (yeni yaratılmış bir eski terimin eş anlamlısı), yangirtma (yeni yaratılmış bir yeni sözcük teriminin eş anlamlısı).

Yeni sözcük olgusu, aynı zamanda deyimisel birimler ve dilbilgisel birimler çerçevesinde de ortaya çıkar. [2]

Yeni sözcüklerin türleri vardır: 1) Biçim yeni sözcükleri. Bu yeni sözcük türü, dilde zaten var olan sözcüklerin veya sözcüklerin morfolojik dönüşümünden kaynaklanır. Örnek: foto muhabirliği, sosyal Hristiyan, liberal demokrat veya papamobil. 2) Anlamsal yeni sözcükler. Bu durumda, dilin zaten bir parçası olan, ancak aynı dilden farklı bir anlam veya anlamda ödünç alınan, diğer alanların unsurlarını veya yönlerini belirtmek için kullanılan sözcükleri ifade eder. Örnek: arama motoru, viral, parke veya virüs. 3) İşlevsel yeni sözcükler. Bu yeni sözcük sınıflandırması, belirli bir nesneyi veya durumu belirtmenin başka bir yolu olmadığı için dile sözcük ekleme ihtiyacıyla ilişkilidir. Yabancı sözcükler bu sınıflandırmaya girer. Genel olarak, bu tür terimler iletişimin daha dinamik olmasını sağlar. Örnek: kilo, zürafa, tırtıl veya yangın söndürme. 4) Sosyal yeni sözcükler. Bu kelimeler, toplumla, insanın ahlaki ve kültürel eylemleriyle ilgili bazı yönleri tanımlayan veya tanımlayan tüm sözcüklerle ilişkilidir. Örnek: komite, grev, toplantı veya toplu sözleşme.

Scientific Conference on Multidisciplinary Studies

Hosted online from Bursa, Turkey

Website: econfseries.com

11th November, 2025

5) Teknolojik yeni sözcükler. Bu yeni sözcük türünün bazı sözcükleri, teknoloji ve bilim alanlarında meydana gelen gelişmelerle ilgilidir. Neredeyse her zaman başka dillerden gelirler, örneğin İspanyolca'nın İngilizce'den gelmesi gibi. Bu sınıflandırma günümüzde en çok kullanılan sınıflandırmalardan biridir. Örnek: tarayıcı, sunucu, selfie veya siberuzay.

6) Üslup yeni sözcükler. Üslup yeni sözcükler, bir ifadeye veya terime genellikle kullanılan kelimelere kıyasla daha hassas ve olumlu bir ton vermek için kullanılan kelimelerdir. [1]

Ayrıca, yeni sözcükler farklı şekillerde oluşturulabilir, en önemlisi farklı dillerden gelebilirler: Arapça, Tacikçe, Rusça, İngilizce ve Özbekçe sözlüklerde kelimelerin çoğu Farsça-Tacikçe'den alınmıştır ve yeni kelimeler şu şekilde oluşturulmuştur. [7]. Kısaltmalar ve akronimler. Ana kelimelerin veya cümlelerin ilk harfleri birleştirilerek yeni kelimeler oluşturulur. Bu bir kısaltma gibidir. Kompozisyon veya parasentez. İki veya daha fazla kelime bir araya gelerek yeni bir terim oluşturur. Yabancı alıntılar. Yeni bir kelime oluşturmak için başka bir dile başvurulur. Örneğin: "hackear" (İngilizcede "kırmak" fiilinden gelir: bir yeri çalmak veya gizlice çalmak). Özetle, yeni sözcükler dil gelişiminin doğal bir olgusudur ve toplumda meydana gelen sosyal, bilimsel ve kültürel değişimlerin dil üzerindeki etkisini doğrudan yansıtır. Yeni sözcükler, modern Özbek sözlüğünün oluşumunda merkezi bir rol oynar ve sözcük dağarcığını zenginleştirip yenilemeye hizmet eder. Bu nedenle, yeni sözcüklerin sistematik bilimsel araştırması dilbilimin acil görevlerinden biridir. Bu bağlamda, günümüz yeni sözcüklerinin zaman içinde dilimizin sözlüğünde alternatif olarak kalmasını önlemek ve dilimizin saflığını korumak için yabancı sözlüklerden gelen sözcüklerin kullanımının sınırlandırılması gerektiğini belirtmekte fayda var.

Kaynaklar:

1. Rakhmatullayev Sh. Özbek dilinin etimolojik sözlüğü. –T.:200
2. Khojayev A, Nurmonov A, Zaynobodinov S. Günümüz Özbek dilinin aktif kelimelerinin açıklayıcı sözlüğü.
3. Z. Baratov. Ekonomi metinlerindeki yeni sözcüklerin çevirisi. Mezuniyet yeterlilik çalışması.

E CONF SERIES

Scientific Conference on Multidisciplinary Studies

Hosted online from Bursa, Turkey

Website: econfseries.com

11th November, 2025

-
4. H. Dadaboyev. Özbek terminolojisi. Gençlik Yayınevi. Taşkent. 2019.
 5. H. Dadaboyev. Özbek terminolojisi. Gençlik Yayınevi. Taşkent. 2019.
 6. H. Jamolkhonov. Günümüz Özbek edebi dili. Taşkent. "Talqin", 2005.
 7. R. Sayfullayeva. Günümüz Özbek edebi dili. Taşkent. 2010.